

Daltanítás jelrendszeréről

és kombinált daltanítási lehetőségek

Kismartony Katalin

Dal/dallamtanítás jelrendszeréről - helye a tanítás folyamatában

Miért jelrendszer?

ritmus jelzése

dallam jelzése

és szöveg látványa

Hányféle?

KÉZJEL

(dallam ritmikus mutatása helyes hangmagasságokat jelölve + lábmérő)

BETŰJEL

(„pálcikaritmus” alatt szolmizációs kezdőbetűk és a dal szövege)

HANGJEGY

(dallam – és természetesen a ritmus is - az ötvonalas rendszerben és a dal szövege)

A jelrendszerről történő tanítás előkészítése

TÁVOLABBI ELŐKÉSZÍTÉS:

A ritmikai- és dallami képességfejlesztés
kiemelten a daltanításhoz használt jelekkel
pl. utószolmizálás, diktálás, olvasógyakorlat

KÖZVETLEN ELŐKÉSZÍTÉS:

- 1) ritmus- és dallamfordulatok a tanulandó dalból
kiemelve
- 2) tartalmi: pl. hasonló témájú dalcsokor

Daltanítás kézjelről

Előkészítés

(dalcsokor tartalmi- és dallami- is):

Láttál-e már valaha kh. dó=C; zh. dó=C

Harcsa van a vízbe' kh. mi=G; zh. lá,=C

Hull a szilva kh. lá,=C, zh. lá,=C

- 1) Hopp, tűz villog, nap ragyog,
Hunyori személye,
Rózsa nyílik előtte,
Liliom utána.
- 2) Sándor uram, édesem,
Te vagy minden kincsem,
Nálad nélkül pediglen
Reménytelen élnem.
- 3) Mikor az eszembe jutsz,
Szép gyönyörűségem,
Akkor ugyan langallik
Bennem a szerelem.

Dobszay (1984)

A kézjeles daltanulás

ELŐNYE:

- jól látszik a dallamrajz, a hangmagasságok (helyes mutatásakor)

- jól javítható

ritmikus

HÁTRÁNYA:

- nem lehet átlátni az egész dalt és összefüggéseit

A betűjeles és a hangjegyes

daltanítás menete:

Előkészítés:

- dallami-, ritmikai-, szempontból dalcsokkal és fordulatokkal (tartalmi)
- motiválás (megfelelő mondat, kép, rejtvény stb.)

Kottakép elemzése:

- szöveg
- szerkezet: azonosságok, hasonlóságok, különbségek;
- ritmus
- hangkészlet, kh., zh., legmagasabb, legmélyebb hangok, többi hangra változatosan kérdezve és mindig énekeltetve is hangoszlop/hanglépcső (betűkottánál), ötvonalas rendszerbe (hangjegyes daltanításnál)
- fordulatok a könnyebbtől a nehezebb felé

d d t, t,

Szé-pen szól a

m m r r

Ha - rag-szik a

m m r r

Ha ha-rag-szik

d d t, t,

Én u- tá-nam

l, l, l,

do - rom - bom,

d d d

ga - lam - bom,

s m l,

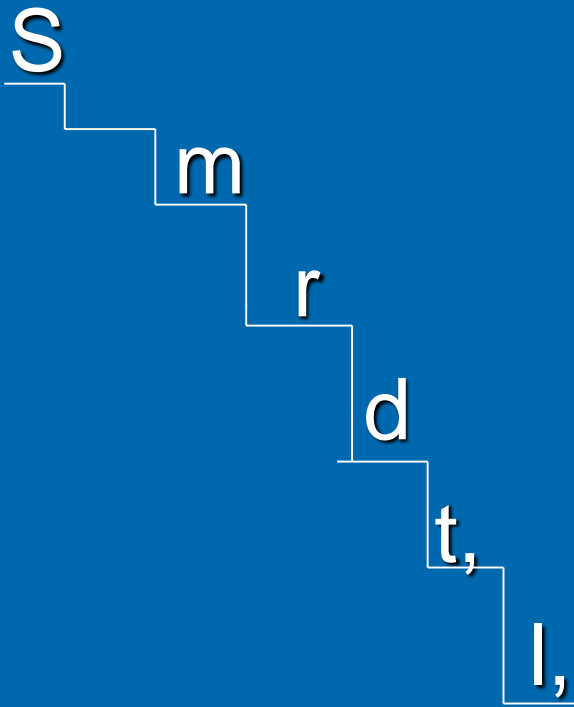
nem bá - nom,

l, l, l,

ne jár - jon!

Pécsi(2002)

(hibajavításkor is)

egész dal emlékezetből szolmizálva
egész dal dúdolása (lala stb., azaz
elszakadás a szolmizálástól)
gyerekek szöveges éneklése

Élményszerű tanítói bemutatás (+ megfigyelési szempont) után gyakorlás sokszínűen

Pl. dalcsoportba foglalva

Itt ül egy kis kosárba' kh. szó=Á zh.d=D

Szépen szól a dorombom (D=l, akkor) F=d...

Kis kertemben uborka kh: l,=D

d

Bet - le - hem - be jer paj - tás ot - tan lé - szen jól tar - tás,

Sör, bor fo - lyik, mint a ten - ger, ott i - ha - tik jót az em - ber.
E - gyik an - gyal fu - ru - lyál, a má - sik meg trom - bi - tál,
a har - ma - dik tán - cot jár, er - re min - den szent ug - rál.

Didaktikai szempontok

1. A figyelem felkeltése, a tanulás motivációjának biztosítása

(2. A tanuló informálása a célról)

3. Az előzetes ismeretek felidézése (előismeretek meglétének regisztrálása, ellenőrzése)

(4. Az új ismeret ténybeliségét biztosító jelenségek, folyamatok - tárgyak, műalkotások – prezentálása)

5. A tények, jelenségek sokoldalú elemzése

(6. A fogalomalkotás, következtetés megszövegezése)

7. A rendszerezés és rögzítés

8. A tanultak alkalmazása (visszacsatolás)

(9. A teljesítmény mérése, értékelése – elismerés és/vagy kompenzálás)

Kombinált daltanítási lehetőségek

Példák:

- a dal egy-két sorát/motívumát jelről, a
többi hallás után (Iglíce, szívem)

(- a dal ritmusát jelről, dallamát hallás után

- a dallamot jelről, ritmust és szöveget hallás
után)

*Vigyázni kell arra, hogy a jelről történő
tanításkor a tanítói bemutatás a végén van,
míg a hallás utáni daltanítás evvel kezdődik!*

Irodalom:

Dobszay László (1984): *A magyar dal könyve.*
Zeneműkiadó, Budapest.

Dr. Gállné Gróh Ilona, dr. Kismartony Katalin
(2007): *My Fourth Bilingual Songbook, Negyedik kéttannyelvű énekkönyvem.*

Konsept-H Könyvkiadó, Piliscsaba.

Pécsi Géza, Uzsalyné Pécsi Rita (2002): *Énektár 2. Kulcs a Muzsikához* Kiadó. Pécs.

Döbrössy - Réti (2012) *Az ének-zene tantárgy-
pedagógiája* ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.

KÖSZÖNÖM A FIGYELMET!

Jelről történő daltanítás (a, b, c)

Dalválasztás szempontjai:

- rövid
- érdekes
- aktuális tudásszintnél jóval könnyebb, ismert dallamfordulatokat tartalmazó
- nem játékdal

Szöveg olvasása (ismeretlen-, régies- vagy tájszavak kiejtése, magyarázata)

- (dallami előkészítés a választott jellel: segítő fordulatok a dalból, ismert dalrészletek stb.)

a) kézzelről történő daltanítás (tonalitás adása + kh. és Rajta) csak a gyerekek énekeljenek

- egész dal ritmikus tanítói kézjelezése (alkalmanként követés belső hallással, ellenőrző/továbbvivő dallamhangok tanítói éneklésével) – osztály énekel
- egész dal ritmikus tanítói kézjelezése – osztály énekel (gyakoroltatás pl. soronként váltott csoportok, jelre magukban, felelgetve fél-fél osztály stb.)
- egész dal ritmikus tanítói kézjelezéséhez a gyerekek is énekelve +kézjelezéssel csatlakoznak
- egész dal éneklése gyerekek kézjelezve, tanító már csak dallamrajzzal segít
- elszakadás a szolmizálástól tanító is és gyerekek is dallamrajzzal mutatják a dallamot, gyerekek szolmizálva énekelnek
- dúdolás
- gyerekek a dalt szöveggel éneklük

hibajavítás – legjobb, amint észreveszi a tanító, hogy ha leállítja az éneklést – kiemelés

- tanítói kézzelről ritmus nélkül (esetleg közbülső, már tanult hanggal) énekeltet
- ismert dal részletével (szöveges kiemelt részlet közös éneklése, majd kézjelezése)

Élményszerű tanítói bemutatás lehetőleg megfigyelési szemponttal

- Változatos gyakoroltatás
- Jól tudott dalok közé illesztés (dalcsozor)

b) betűjelről történő daltanítás - csak a gyerekek énekeljenek

- (előkészítés a fentiekén kívül lehet még ritkán ritmikai, gyakran jól ismert dalok utószolmizálásával emlékezetből vagy betűkottáról)
-
- egész dal a táblán, kivetítőn (pálcikaritmus, alatta szolmizációs betűk, alatta szöveg)

Szöveg olvasása (ismeretlen-, régies- vagy tájszavak kiejtése, magyarázata)

- forma áttekintése (jó tanítói kérdésekkel ritmus szempontjából)
- ritmus olvasása gyakorló névvel (majd megszólaltatva is) ne túl gyorsan
- forma áttekintés (jó tanítói kérdésekkel dallam szempontjából)
- kezdőhang, záróhang, legmagasabb- és legmélyebb hang – jó tanítói kérdésekkel hangoszlop vagy hanglépcső elemeiként amint lehet énekelve is
- jó tanítói kérdésekkel a hiányzó hangok összegyűjtése gyakori énekléssel (nem csak logikai feladat, hanem éneklést előkészítő)
- dallamfordulatok az új dalból a hanglépcsőn/létrán (ritmus nélkül)
- tanítói tonalitás adás és kh.+Rajta! gyerekek az egész dalt szolmizálva éneklék, tanító a mérőütéssel vezeti a táblán az osztályt (jó képességű osztály először belső hallással elképzelheti a dalt)
- szolmizált énekeltetés változatos gyakoroltatása
- elszakadás a szolmizálástól (dúdolás, érdekes és játékos szótagokkal éneklés)
- gyerekek szöveges éneklése

hibajavítás – legjobb, amint észreveszi a tanító, hogy ha leállítja az éneklést – kiemelés

- hanglépcső/létra használatával ritmus nélkül (esetleg közbülső, már tanult hanggal)
- tanítói kézjelről ritmus nélkül (esetleg közbülső, már tanult hanggal) énekeltet
- ismert dal részletével (szöveges kiemelt részlet közös éneklése, majd kézjelezése)

Élményszerű tanítói bemutatás lehetőleg megfigyelési szemponttal

- Változatos gyakoroltatás
- Jól tudott dalok közé illesztés (dalcsokor)

c) hangjegyről történő daltanítás - csak a gyerekek énekeljenek

- A jelet kivéve mindenben azonos az előző módszerrel.
- Előkészítéskor hangjegyről énekeltesen a tanító.
- Hangjegyes lejegyzéssel lássák a gyerekek a dallamot (és szöveget).
- A hangok összegyűjtése (hangkészlet) az ötvonalas rendszerben történjen. Ebben legyen az előkészítő fordulatok énekeltetése is.

hibajavítás első lépése a hangjegyes hangkészletről énekeltetés, ezt követheti, ha szükséges a szolmizációs betűk beírása és a korábban írt fokozatok

Élményszerű tanítói bemutatás lehetőleg megfigyelési szemponttal

- Változatos gyakoroltatás
- Jól tudott dalok közé illesztés (dalcsokor)

